

RAQAMLI DAVRDA ADABIYOT: ELEKTRON KITOBLAR VA IJTIMOIIY TARMOQLARNING TA'SIRI

Qo'chqarova Mahliyo

Namangan shahari Yangi Namangan tumani

69-Umumta'lim maktabi Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya. Bugungi kunda raqamli texnologiyalar jamiyat hayotining barcha sohalariga chuqur kirib bormoqda. Adabiyot ham ushbu jarayondan chetda qolmay, yangi shakl va platformalarda rivojlanmoqda. Mazkur maqolada raqamli davrda adabiyotning o'zgarishi, elektron kitoblar, onlayn adabiy jurnallar hamda ijtimoiy tarmoqlarda shakllanayotgan yangi ijodiy yo'nalishlar tahlil qilinadi. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlar orqali ommalashgan qisqa she'riy shakllar, xususan Instagram she'riyati kabi zamonaviy fenomenlarning o'quvchilar auditoriyasiga ta'siri ko'rib chiqiladi. Shuningdek, raqamli platformalar yosh ijodkorlar uchun yangi imkoniyatlar yaratib berayotgani, adabiyotning ommalashuvi va interaktiv muhitda rivojlanishiga xizmat qilayotgani yoritiladi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, raqamli texnologiyalar adabiyotning tarqalish tezligini oshirgan bo'lsa-da, badiiy sifat, tanqidiy yondashuv va madaniy merosni saqlash masalalarini ham dolzarb qilib qo'yimoqda.

Kalit so'zlar: raqamli adabiyot, elektron kitob, ijtimoiy tarmoqlar, Instagram she'riyati, onlayn adabiy jurnallar, zamonaviy adabiyot, raqamli madaniyat, kitobxonlik.

Kirish. XXI asr insoniyat tarixida axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi bilan ajralib turadi. Internet, mobil qurilmalar va raqamli platformalar nafaqat iqtisodiy yoki ijtimoiy sohalariga, balki madaniyat va adabiyotga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ilgari adabiy asarlar asosan bosma kitoblar orqali tarqalgan bo'lsa, bugungi kunda elektron kitoblar, audiokitoblar va onlayn platformalar orqali keng ommaga yetib bormoqda. Raqamli transformatsiya natijasida o'quvchi va muallif o'rtasidagi masofa qisqardi. Endilikda yozuvchilar o'z asarlarini internet orqali tezkor tarzda e'lon qilishi, o'quvchilar esa ular bilan bevosita muloqot qilish imkoniga ega bo'ldi. Bu jarayon adabiyotning yangi shakllarini ham yuzaga keltirdi. O'zbekistonda ham so'nggi yillarda raqamli texnologiyalar asosida kitobxonlikni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Elektron kutubxona lar, onlayn nashrlar va adabiy platformalar soni ortib bormoqda. Shu sababli raqamli davrda adabiyotning rivojlanish jarayonini o'rganish muhim ilmiy ahamiyatga ega. Mazkur maqolaning maqsadi raqamli texnologiyalar sharoitida adabiyotning yangi shakllari va ularning jamiyatdagi o'rnini tahlil qilishdan iborat.

Asosiy qism. So‘nggi yillarda elektron kitoblar adabiyot iste’molining muhim shakliga aylandi. Elektron kitoblarning asosiy afzalligi – ularni istalgan joyda va istalgan vaqtda o‘qish imkoniyatidir. Bitta elektron qurilmada yuzlab kitoblarni saqlash mumkinligi ham kitobxonlik jarayonini qulaylashtiradi. Raqamli platformalar kitob nashr qilish jarayonini ham soddalashtirdi. Ilgari muallif asarini chop etish uchun nashriyot bilan hamkorlik qilishi zarur bo‘lgan bo‘lsa, bugungi kunda internet orqali mustaqil tarzda ham kitob nashr etish mumkin. Bu esa yosh yozuvchilar uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. O‘zbekistonda ham elektron kutubxonalar va raqamli adabiy platformalar faol rivojlanmoqda. Masalan, Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston Milliy kutubxonasi tomonidan yaratilgan elektron resurslar kitobxonlarga ko‘plab adabiy asarlardan onlayn foydalanish imkonini beradi. Raqamli davr adabiyotning yangi shakllarini yuzaga keltirdi. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlar orqali qisqa va ta’sirchan she’rlar yoki hikoyalar keng tarqalmoqda. Bunday ijod namunalarining asosiy xususiyati ularning qisqa, sodda va o‘quvchi uchun tez qabul qilinadigan bo‘lishidir. Ijtimoiy tarmoqlar o‘quvchi va muallif o‘rtasida bevosita aloqa o‘rnatish imkonini yaratadi. Bu esa adabiy jarayonning yanada faol va interaktiv bo‘lishiga xizmat qiladi. Internet adabiy tanqid va ilmiy muhokamalar uchun ham yangi maydon yaratdi. Onlayn adabiy jurnallar, bloglar va elektron nashrlar orqali yangi asarlar, maqolalar va tahlillar tezkor ravishda e’lon qilinmoqda. Bunday platformalar yosh ijodkorlarga o‘z asarlarini keng auditoriyaga taqdim etish imkonini beradi. Shu bilan birga, ular adabiy tanqid va ilmiy tahlil rivojiga ham hissa qo’shmoqda. O‘zbek adabiyotida ham raqamli nashrlar soni ortib bormoqda. Turli internet saytlari va adabiy portallar orqali yangi ijodkorlar o‘z asarlarini e’lon qilib, keng kitobxonlar e’tiboriga havola etmoqda.

Raqamli adabiyotning ijobiy tomonlari ko‘p. Eng avvalo, u adabiyotning tarqalish tezligini oshiradi va kitobxonlikni ommalashtiradi. Bundan tashqari, yosh ijodkorlar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Biroq ayrim muammolar ham mavjud. Masalan, ijtimoiy tarmoqlarda e’lon qilinadigan barcha matnlar ham badiiy jihatdan yetuk bo‘lavermaydi. Tanqidiy saralash tizimi yetarli bo‘lmagani sababli sifat masalasi dolzarb bo‘lib qolmoqda. Shu sababli raqamli adabiyot rivoji bilan bir qatorda adabiy tanqid va ilmiy tahlil ham rivojlanishi zarur.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi adabiyotning shakli, tarqalish usullari va o‘quvchi bilan muloqot jarayonini sezilarli darajada o‘zgartirdi. Elektron kitoblar, audiokitoblar hamda onlayn platformalar adabiy asarlarning keng auditoriyaga tez yetib borishiga imkon yaratdi. Natijada kitobxonlik jarayoni an’anaviy bosma kitoblar doirasidan chiqib, raqamli muhitga ham faol kirib bordi. Bu esa adabiyotning ommalashuviga, yangi o‘quvchilar qatlamining shakllanishiga xizmat qilmoqda. Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlar adabiyot rivojida muhim vositaga aylandi. Xususan, Instagram kabi

platformalarda qisqa she'rlar, hikoyalar va adabiy fikrlar keng tarqalib, yangi ijodiy yo'nalishlar paydo bo'lishiga sabab bo'ldi. Bunday platformalar yosh ijodkorlarga o'z iste'dodini namoyish etish, o'quvchilar bilan bevosita aloqada bo'lish hamda ijodiy tajriba almashish imkonini bermoqda. Shu jihatdan raqamli muhit adabiyot uchun yangi imkoniyatlar eshigini ochdi. Biroq raqamli adabiyotning rivojlanishi bilan bir qatorda a yrim muammolar ham yuzaga kelmoqda. Jumladan, ijtimoiy tarmoqlarda e'lon qilinayotgan matnlarning barchasi ham badiiy va estetik jihatdan mukammal bo'lavermaydi. Tanqidiy tahlil va saralash tizimi yetarli darajada shakllanmagani sababli sifat masalasi dolz arb bo'lib qolmoqda. Shu bois raqamli adabiyot rivojlanishi bilan birga adabiy tanqid, ilmiy tahlil va madaniy merosni asrab-avaylash masalalariga ham e'tibor qaratish zarur. Kelajakda raqamli texnologiyalar yanada rivojlanishi natijasida adabiyotning yangi shakllari, jumladan interaktiv hikoyalar, multimedia asarlar va raqamli adabiy loyihalar keng tarqalishi kutilmoqda. Shu sababli zamonaviy adabiyotshunoslik raqamli adabiyot fenomenini chuqur o'rganishi, uning jamiyatdagi o'rni va ahamiyatini ilmiy jihatdan tahlil qilishi muhim hisoblanadi. Umuman olganda, raqamli davr adabiyot rivojiga yangi imkoniyatlar yaratib, uning yanada keng ommaga yetib borishiga xizmat qilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Alisher Navoiy. *Xamsa*. Toshkent: G'afur G'ulom nashriyoti.
2. Ozod Sharafiddinov. *Adabiyot nazariyasi asoslari*. Toshkent.
3. Naim Karimov. *XX asr o'zbek adabiyoti tarixi*. Toshkent.
4. Marshall McLuhan. *Understanding Media: The Extensions of Man*. New York.
5. Lev Manovich. *The Language of New Media*. MIT Press.